

פרשת ויחי

נקודות של אור

פרשת "ויחי" היא הפרשה החותמת את ספר בראשית, הנקרא גם "ספר הישר" (יהושע י, יג) על שם שבו מסופרים קורות חייהם של אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ("שנקראו ישרים") (עבודה זרה כה, א), ועל כן מפרשה זו יכולים אנו לשאוב כח עצום וחיזוק רב מאורם של אבות האומה, וכאומרנו בסיום קריאת (פרשת ויחי) וכן בסיום קריאת כל פרשה החותמת חומש ("חזק חזק ונתחזק").

בפרשתנו התורה מספרת שכאשר הביא יוסף את בניו אל אביו יעקב על מנת שיברכם קודם פטירתו, תמה יעקב ושאל את יוסף: "מי אלה", והשיב לו יוסף: "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" (בראשית מח, ט), ורק אז התרצה יעקב לברכם.

פשוט וברור שיעקב אבינו הכיר את בני יוסף וידע שאלו הם, שהרי הם שימשו לפניו מעת שירד יעקב למצרים במשך שבע עשרה שנה. ומשום כך מפרש רש"י שמה ששאל יעקב "מי אלה" היינו משום שמתחילה כשרצה יעקב לברך את מנשה ואפרים הסתלקה ממנו השכינה לפי שעתידים רשעים גדולים לצאת מהם: ירבעם בן נבט מאפרים, ויהוא בן נמשי ממנשה, ועל כן שאל בתמיה "מי אלה" שאינם ראויים לברכה כלל.

וכנגד זה הראה יוסף ליעקב את שטר הכתובה שלו ואמר: "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה", כלומר בכתובה זו, ובזה הוכיח לו שאכן בנים אלו נולדו לו בכשרות כדת, וגם הוסיף לבקש רחמים על-כך, ורק אז שוב נחה על יעקב רוח הקודש והתרצה לברכם.

אולם דברי רש"י צריכים ביאור, שהרי גם לאחר שהראה יוסף ליעקב את שטר הכתובה שלו והוכיח שאכן בנים אלו נולדו בכשרות, סוף סוף עדיין עתידים לצאת מזרעם של בנים אלו הרשעים ירבעם ויהוא כנ"ל, ומדוע אם כן שבה ונחה על יעקב רוח הקודש והתרצה לברכם?

ומבאר רה"ק ר' נתן מברסלב בספרו ליקוטי הלכות (חלק או"ח הל' עירובי תחומין ו, טז) וז"ל: "יעקב אבינו קודם הסתלקותו מחמת שראה גודל הרשעות של הרשעים שיצאו מאפרים ומנשה, על כן גם הוא תש כוחו עד שלא ידע ללמד עליהם זכות ולברכם. על כן שאל: "מי אלה" שאינם ראויים לברכה. עד שהשיב לו יוסף: "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה", שהראה לו שגם בזה בעצמו נמצא זכות, שיגע ומצא נקודות טובות גם בהרשעים שיצאו מהם. ועל כן תיכף נתרצה יעקב ואמר: "קחם נא אלי ואברכם".

ומבואר מדבריו הקדושים שיוסף חידש ליעקב שגם ברשעים גדולים (כירבעם בן נבט ויהוא בן נמשי) ניתן וצריך למצוא נקודות טובות, נקודות של אור וזכות, ודרך שם למשוך עליהם ברכה. וכששמע זאת יעקב מיד התרצה לברכם. וניתן למצוא רמז נאה לכך בדברי יוסף שאמר: "בני הם", כי תיבת "בני" היא אומנם ראשי משי", שהם רשעים שיצאו ממנשה ואפרים, אך מאידך תיבת "בני" **נ** בהוא יבט", וכן **נ** ברבעם יתיבות: "ון", שהוא הצדיק הגדול שיצא מזרעו של אפרים, ואם כן יש במנשה **נ** בהושע יהיא גם ראשי תיבות: "ואפרים גם נקודות טובות, ובהם צריך להתרכז ולא בדברים אחרים.

והעומק שבזה יובן היטב על פי דברי רה"ק ר' נחמן מברסלב (שממש בעצם שאב ר' נתן את דבריו הנזכרים) בספרו ליקוטי מוהר"ן (ח"א תורה רפב) וז"ל: "דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב שבאותו המעט אינו רשע. ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות".

על פי יסוד זה מבאר ר' נחמן את הפסוק (בתהלים) לז, י) "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו", "היינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף על פי שאתה רואה שהוא רשע גמור, אף על פי כן צריך אתה לחפש ולבקש למצוא בו מעט טוב ששם אינו רשע. וזהו "ועוד מעט ואין רשע" - שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדיין ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדיין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו".

הלעמ התא הזי לי, תוכז פכל ותוא נד התאו, עשר וניא ששש בוט טעמ דוע וב אצומ התאש הזי לי לעו" אותו באמת מכף חובה לכף זכות... "והתבוננת על מקומו ואיננו" - היינו כשתבונן ותסתכל על מקומו ומדרגתו, ואיננו שם על מקומו הראשון, כי על ידי שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקודה טובה ודין אותו לכף זכות, על ידי זה מוציאין אותו באמת מכף חובה לכף זכות".

ועל כן מתחילה כשראה יעקב את בחינת הרע שבאפרים ומנשה, העמידם בזה ממש בכף חובה בשמים, ומשום כך הסתלקה ממנו השכינה ולא חפצה לברכם. אולם אחר שיוסף הליץ זכות בעדם ומצא בהם נקודות טובות, בכך הוא העבירם באמת מכף חובה לכף זכות בשמים, וממילא התמלא הקב"ה עליהם ברחמים ונעשו ראויים לברכה.

ובזה יובן גם מה שמסופר בגמרא (יבמות קכא, ב) על נחוניא שהיה חופר בורות מים כדי שיהיה לעם ישראל העולים לרגל מהיכן לשתות. ופעם נפלה ביתו לבור גדול והיתה בסכנה. באו והודיעו על כך לרבי חנינא בן דוסא ואמר להם שבוודאי תינצל שהרי לא יתכן שבאותו הדבר שהצדיק נחוניא מתעסק בו ערא תרחא מעפב תאז לכב סלוא. סנן ררדב ותיב הלצינש פוסבל היה נכו. וערז וב לשכי (תורוב תריפח) שבנו של נחוניא מת בצמא.

והיינו כי במעשה הראשון כשנפלה ביתו של נחוניא לבור, באו והודיעו על כך לרבי חנינא בן דוסא, והוא הליץ זכות בעדם, ועל ידי אותה כף זכות שאמר פעל שבאמת יעבירו את הבת בשמים מכף חובה לכף זכות, ועל ידי כן ניצלה. מה שאין כן במעשה השני בבנו של נחוניא, שם לא היה מי שאמר עליו כף זכות, ועל כן לא ניצל.

ונראה שנוסף על כל האמור, יוסף בדבריו שאמר "בני הם" התכוון לרמוז שכלו שיהושע בן נון ושאר הצדיקים בדומה לו אהובים לפני ה' ונקראים בנים של הקב"ה, בבחינת "בני הם", כך גם הרשעים הגדולים ביותר כירבעם בן נבט הרי הם אהובים לפני ה' ונקראים בנים, כיון שסוף סוף הם מזרע ישראל הנקראים בנים של הקב"ה, כמו שכתוב: "בנים אתם לה' אלקיכם" (דברים יד, א), ועל כן בכל אופן ראוי להביט בהם בעין טובה, ולחפוץ בטובתם וברכתם.

וכן היא דעת רבי מאיר בעל הנס בגמרא (קידושין לו, א) שגם בזמן שעם ישראל חוטאים הם נקראים בנים, שנאמר: "בנים סכלים המה" (ירמיה ד, כב), ואפילו אם אין בהם אמונה הם נקראים בנים, שנאמר: "בנים לא אמן בם" (דברים לב, כ), ואפילו אם הם עובדי עבודה זרה הם נקראים בנים, שנאמר: "זרע מרעים בנים משחיתים" (ישעיה א, ד), ולא די שהם נקראים בנים, כי אם גם שהם נקראים בנים טובים ואהובים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי" (הושע ב, א).

ולכן מצינו שיש כח בהזכרת שמו של התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס לפעול ישועות נוראות, כפי שאמר רבי מאיר בעצמו לאותו שומר: "אמור אלהא דמאיר ענני ותינצל" (ראה עבודה זרה יח, סע"א), וכן ראינו אצל אבותינו שהיה שגור בפיהם לשון זה, והיו רואים על ידי כן ישועות גדולות בכל עת.

וזאת משום שרבי מאיר סבר שגם יהודי שחטא ופשע לפני הקב"ה בחטאים קשים וחמורים ביותר עדיין נקרא בנו של הקב"ה כנ"ל, ומכיון שעורר בסברתו כף זכות עצומה על עם ישראל לכן הזכרתו פועלת ישועה.

וזו היתה דרכם של צדיקי האמת שבכל דור, לדון כל אחד ואחד מישראל לכף זכות, ולמצוא בכל אחד מישראל נקודות טובות של אור וזכות. ובדרכם של צדיקים אלו ילך כל אדם, ויטב לו בזה ובבא.

